

GEZICHTSPUNTEN AANGAANDE:

Waarheidsvinding

De betrekkelijke waarheid van uitspraken

Kende Jezus de Ideeënleer van Plato?

De onbegrepen God

De Heilige Geest, een fenomenologische benadering

**Leeswijzer bij het boek 'In alle redelijkheid' van Tim Keller met
commentaar (vet gedrukt)**

Waarheidsvinding.

Absolute waarheid, Verstehen, scholastiek en wetenschap.

De absolute, objectieve waarheid kan alleen gedacht worden als het denkobject duidelijk gedefinieerd kan worden zoals bij een zuivere cirkel. (een oneindig aantal punten die op gelijke afstand liggen van één punt, het middelpunt)

Van een verschijnsel waar geen duidelijke definitie van gegeven kan worden, zoals van God, kan geen absolute waarheid gedacht worden. Dat kan hooguit een gezichtspunt opleveren. Daarom is een redenering vanuit een gezichtspunt altijd een redenering vanuit een subjectieve waarheid.

De analogie van de idee van de volmaakte cirkel van Plato om God te kunnen denken zoals Augustinus zich voorstelt voldoet niet omdat je met het begrip volmaaktheid, dat geen definitie van God is, maar een eigenschap, geen voorstelling kan maken van de ware God.

De onderzoeker van de menselijke samenleving kan zijn onderwerp van studie pas doorgronden als hij achterhaalt wat zaken en voorvallen voor mensen werkelijk betekenen. Hij moet daarbij uitgaan van gegeven interpretaties. Inzicht in het menselijk leven is te verkrijgen door uitleg, vertaling, interpretatie, door wat hermeneutiek genoemd wordt. Een belangrijk geachte hermeneutische methode heeft haar oorspronkelijke Duitse naam nooit verloren: in alle talen spreekt men van 'Verstehen', om aan te geven dat het hier niet zomaar om begrijpen gaat, maar om het idee dat 'Verstehen' adequate verklaringen zou kunnen geven.

De methode van het 'Verstehen', zoals Gadamer die voorstaat, is een soort gedachtenexperiment dat de onderzoeker voorschrijft zich in de positie van de ander te verplaatsen, waardoor hij in staat zou zijn de werkelijkheid met de ogen van de ander te zien. Door deze verplaatsing voelt men intuïtief aan wat anderen bezielt. Voor een goed begrip van bijvoorbeeld de brieven van Paulus moet men zich indenken in de positie van Paulus.

Het 'Verstehen' is gebaseerd op de overtuiging dat je jezelf goed kunt kennen en dat mensen onderling in hoge mate vergelijkbaar zijn. De onderzoeksmethode die we gebruiken moet ons in staat stellen te beoordelen hoe goed de hypothese zich met de feiten verdraagt, maar het probleem is dat het 'Verstehen' geen voldoende verklaring biedt omdat de conclusie onmogelijk meer kan zijn dan een hypothese die om onafhankelijke toetsing vraagt. Dan zou het zo maar kunnen gebeuren dat men de voordeligste interpretatie op de ander projecteert en die als de werkelijkheid, als de waarheid presenteert. Zo zou Paulus in Efeze 2: 8 volgens de Calvinistische hermeneutiek met 'Gods gave' het geloof bedoeld hebben omdat die uitleg de predestinatieleer ondersteunt.

Men moet wel concluderen dat het begrijpen van een tekst nooit de definitieve afsluiting van onderzoek kan betekenen. Het 'Verstehen' heeft zeker een heuristische betekenis en soms zal men praktisch gedwongen zijn met deze methode genoeg te nemen.

Scholastiek betreft disputaties, uitvoerige redeneringen naar waarheidsvinding, met als basis metafysische opvattingen en doctrines zoals het geloof als genadige gave van God, het bezitten van een onsterfelijke ziel, de predestinatieleer en het plaatsvervangend sterven van Christus. In de scholastiek past men propositionele logica toe, een erfenis van Aristoteles. Men gebruikt vaak syllogismen om in het dispuut tot een conclusie te komen. Op deze wijze zijn ook de ontologische, teleologische en kosmologische Godsbewijzen van Anselmus van Canterbury, Thomas van Aquino en René Descartes tot stand gekomen. Conclusies van syllogismen kunnen soms drogredeneringen zijn. (een voorbeeld: P1: alle vogels hebben

veren, P2: een badmintonshuttle heeft veren, C: een badmintonshuttle is een vogel) Ook de bovengenoemde Godsbewijzen blijken drogredeneringen. De conclusies uit de scholastiek vormen een kerkleer d.i. een ideologie en dat is wat anders dan het formeren van een wetenschappelijke theorie. Een wetenschappelijke theorie begint met een hypothese gevolgd door empirisch onderzoek. Wetenschappelijke beweringen moeten bovendien voldoen aan het falsificatiebeginsel en dat beginsel wordt niet op doctrines toegepast. Integendeel, belastende informatie wordt gemanipuleerd of genegeerd. Waarheidsvinding op basis van doctrines zal ook meestal beïnvloed zijn door politieke belangen, de Dordtse Leerregels zijn daar een voorbeeld van. Wetenschappelijk onderzoek is daar minder gevoelig voor.

Piet Soeteman.

De betrekkelijke waarheid van uitspraken

Hoe weten we of een uitspraak waar of onwaar is?

In de eerste plaats moet een uitspraak formeel geldig zijn. Het is van belang dat we de logische structuur van een uitspraak beschouwen, zodat we een oordeel kunnen vormen over de zuiverheid van de structuur. Zitten er eventuele gebreken in de structuur? Is de uitspraak niet tautologisch of contradictoir geformuleerd? Is de uitspraak geen cirkelredenering of een andere drogreden? 'Jan Modaal verdient een gemiddeld inkomen' is bijvoorbeeld een ongeldige uitspraak. Voordat we iets kunnen zeggen over de empirische juistheid van de uitspraak moeten we dus eerst de uitspraak op formele geldigheid controleren.

Een uitspraak moet altijd voldoen aan het falsificatiebeginsel. Dat wil zeggen dat de uitspraak bevestigd of weerlegd moet kunnen worden, bijvoorbeeld als er nieuwe gegevens worden ontdekt. De uitspraak 'alle zwanen zijn wit' werd weerlegd toen men na de ontdekking van Australië zwarte zwanen tegenkwam.

Het moet dus mogelijk zijn om een bewijs te leveren dat bijdraagt aan het vaststellen van de waarheid of onwaarheid van een uitspraak, een uitspraak moet gefalsificeerd kunnen worden. 'En de zon stond stil en de maan bleef staan, tot Israël zijn vijanden had afgestraft' (NBV, Jozua 10: 13) is bijvoorbeeld een uitspraak waarvan de waarheid onmogelijk vastgesteld kan worden en daarom niet voldoet aan het falsificatiebeginsel.

Uitspraken van empirische wetenschappen zijn uitspraken die op de waarneembare werkelijkheid slaan, de werkelijkheid zoals wij die door ervaring leren kennen. Of de empirische wetenschappen juiste uitspraken doen, kan pas na het opdoen van ervaring worden vastgesteld, a posteriori dus. 'De Amerongsche Berg is een stuwwal' is bijvoorbeeld een uitspraak die bevestigd kan worden na geologisch onderzoek. Daarentegen is de waarheid van analytische uitspraken zoals 'alle cirkels zijn rond' geheel onafhankelijk van ervaring, dat gaat als het ware aan elke ervaring vooraf, a priori dus. De waarheid van de uitspraak 'alle zwanen zijn wit' kan alleen door ervaring bevestigd worden, de uitspraak dient empirisch op juistheid getoetst te worden, maar de wiskundige uitspraak ' $4 + 5 = 9$ ' behoeft niet empirisch getoetst te worden, zintuiglijke ervaring is hiervoor niet nodig.

Voor de waarheid is het niet belangrijk *wie* iets zegt. Belangrijk alleen is *wat* er gezegd wordt. Vaak zijn we geneigd om te bezwijken voor de traditie, om geërfde denkbeelden, leerstellingen en manieren om naar dingen te kijken te aanvaarden zonder deze aan een voldoende onafhankelijk nauwkeurig onderzoek te onderwerpen. Terwijl de uitspraak van de ene persoon naar de andere overgaat wordt deze geaccepteerd door mensen die niet bekend zijn met het oorspronkelijke bewijs ervoor. Vervolgens geven zij hem aan anderen door om de eenvoudige reden dat *men* dat zegt.

Iedere uitspraak is een product van de menselijke geest die slechts met de eigen middelen van de geest onderzocht kan worden. En het kenvermogen van de menselijke geest is niet volgens het criterium van een absolute objectiviteit gevormd. Objectief inzicht, objectieve waarheid zal dan ook nooit verkregen kunnen worden. Daar is een zuivere, niet door het verstandelijk denken versluisde manier van ervaren nodig.

'God beloont ieder mens naar zijn daden' (NBV, Romeinen 2: 6) is bijvoorbeeld een uitspraak, (waarvan trouwens de waarheid al vanwege het theoretisch begrip God niet is vast te stellen), die voortkomt uit de ervaring van Paulus en die een ander niet op waarheid kan toetsen. Die ander kan zijn uitspraak wel of niet geloven, als waar of onwaar ervaren en

daarmee weer zijn eigen gezichtspunt creëren. Aangezien we nooit rechtstreeks in iemands geest kunnen kijken moeten we de auteur maar op zijn woord geloven. Wat er in iemands geest gebeurt is niet met een objectieve methode te toetsen. Subjectieve belevistoestanden zijn en blijven ontoegankelijk voor derden en dat betekent dat wij ook het godsbeeld van een ander niet kunnen ervaren.

Volgens een gangbare filosofische zienswijze op de mens leven wij niet in de werkelijkheid maar in een werkelijkheidsmodel geformeerd door de interpretatie van onze zintuigen in combinatie met onze herinneringen en fantasieën. Daarom is het onmogelijk om vanuit die solipsistische situatie uitspraken te doen over wat buiten dat model is. Met andere woorden God kunnen we niet kennen omdat ons kenvermogen en God gescheiden zijn door de grenzen van dat werkelijkheidsmodel. Vanuit die zienswijze is iedere uitspraak over God zinloos.

Piet Soeteman, maart 2014.

Kende Jezus de Ideeënleer van Plato?

De eerste Christenen zouden de onwaarneembare Idee van de onveranderlijke waarheid uit de Ideeënleer van Plato (427 – 347 v. Chr.) op hun God geprojecteerd kunnen hebben. Die onveranderlijke goddelijke waarheid wordt in de bijbel genoemd in Johannes 14: 6: “Ik ben de weg, DE WAARHEID en het leven.” Jezus zegt hier niet ik *ken* de waarheid, maar zegt ik *ben* de waarheid. Met deze uitspraak geeft Jezus aan het ware Godsbeeld te zijn. Hij bevestigt dit in Johannes 14: 9: “Wie mij gezien heeft, heeft de Vader gezien.”

Het leven, de zuiverheid en de leer van Jezus Christus was de meest complete en perfecte weergave van de dingen van de eeuwige wereld die is of kan worden voorgelegd aan de mens. De plechtigheden van de Joden waren schaduwen, het leven van Jezus was de waarheid.

Als Paulus het Evangelie gaat verkondigen zegt hij tegen de Griekse denkers dat de nieuwe Werkelijkheid waarover zij zo vaak filosoferen Jezus Christus is. Hij schrijft in Kolossenzen 1: 15 en 16: “Beeld van God, de onzichtbare, is hij, eerstgeborene van heel de schepping: in hem is alles geschapen, alles in de hemel en alles op aarde, het zichtbare en het onzichtbare.”

In de Ideeënleer beschrijft Plato een hogere werkelijkheid, bevolkt met volmaakte, eeuwige Ideeën. De gewone werkelijkheid hier beneden zou slechts een afspiegeling van dat hogere zijn, en dus een schijnwereld, een illusie.

Plato gaat ervan uit dat alles wat de mens om hem heen waarneemt wezenlijk onvolmaakt is. Alle dingen op deze wereld zijn naar hun wezen slechts afbeeldingen van de Idee, schaduwen van de Idee. Ze vormen slechts een onvolmaakte afspiegeling van Dingen, die bestaan in een Wereld waarin alles volmaakt is. Deze Ideale Wereld is de werkelijke wereld. De wereld waarin wij ons stoffelijk bestaan slijten is maar schijn, is slechts een ‘verschijnsel’.

Het uitgangspunt van de Ideeënleer was de vraag: Wat is het gemeenschappelijke wezen van de talrijke dingen die ons omgeven? Welke is het ware, werkelijke Zijn?

Voor Plato was het ware Zijn, was God een abstract Idee, maar het was Jezus die, naar zijn zeggen, deze Idee vorm heeft gegeven.

Piet Soeteman.

DE ONBEGREPEN GOD

Soms hoor je mensen zeggen dat ze God niet begrijpen. Dat kan zijn als ze bijvoorbeeld nare dingen in hun leven meemaken, of als ze in de bijbel tegenstrijdigheden of onbegrijpelijke teksten lezen of niet uit de voeten kunnen met bepaalde aspecten van een kerkleer zoals de uitverkiezing.

De oorzaak van het onbegrip wordt dan meestal bij God gelegd: ‘Zijn macht en goedheid is zo groot en onbegrijpelijk, dat Hij zeer wel en rechtvaardiglijk zijn werk beschikt en doet’. Of: ‘Wij hebben ons eerbiedig te buigen voor deze ondoorgrondelijke daad der majesteit Gods, waarvan het hem niet behaagd heeft ons het geheim te ontsluiëren’.

Laten wij de oorzaak bij ons zelf leggen en God ontdoen van onze vooroordelen, tradities, leerregels en gezichtspunten en alles wat we hierover hebben opgeschreven.

Alles wat beweerd en beredeneerd wordt komt voort uit menselijke gezichtspunten, wat mensen bedacht hebben en doorgegeven is aan anderen, generatie na generatie. Omdat die informatie subjectief is, niet uit toetsbare feiten bestaat, betreft het geen onvoorwaardelijke waarheid. De ultieme waarheid over God kunnen we nooit kennen en dat ligt niet aan God. Zelfs achter een tekst die, naar de mening van bijbelgeleerden, God een bijbelauteur heeft ingegeven kan je vraagtekens zetten. Staat in de krant precies wat de geïnterviewde aan de journalist heeft verteld? Heb ik dát gezegd?

Hoe ‘gekleurd’ is bijvoorbeeld het verslag van Jozua over de verovering van Kanaän? Heeft God de opdracht gegeven om de Kanaänieten en andere volkeren uit te roeien of heeft Jozua een rechtvaardiging voor zijn wandaden bedacht door de verantwoordelijkheid op God af te schuiven? Vanuit welk gezichtspunt heeft Jozua zijn verslag laten opschrijven?

Om God recht te kunnen doen moeten we kritisch lezen en luisteren naar wat over Hem gezegd wordt.

De meest geschikte weg is om bij het persoonlijk geloof te beginnen, bij de eigen subjectieve waarheid, en die grondig te toetsen aan de gezichtspunten van anderen, wat anderen over God beweren en wat ze hebben opgeschreven.

Piet Soeteman.

De Heilige Geest, een fenomenologische benadering

Een kerkelijke gemeente luistert naar een preek die door de dominee vanaf de kansel wordt uitgesproken. Een gebeurtenis die staat voor objectieve werkelijkheid.

Voordat de predikant met zijn preek begint bidt hij om de verlichting met de Heilige Geest. Zijn preek is zo meeslepend dat hij bij een groot aantal gemeenteleden transcendentale ervaringen oproept.

Omdat de predikant de verschillende individuele werkelijkheidsbelevingen onder één noemer, die van de Heilige Geest, heeft gebracht ontstaat een intersubjectieve werkelijkheid. Deze werkelijkheid wordt dan ook gekend en voor waar gehouden vanuit de veronderstelde relatie tussen subject en object. De ervaring van de Heilige Geest wordt door de gemeenteleden vanuit een naïef realisme als objectieve werkelijkheid begrepen, een werkelijkheid die echter onaanvaardbaar is voor iemand die vindt dat je die ervaring zelf genereert.

In de Belijdenis des Geloofs van de Gereformeerde Kerken in Nederland wordt in artikel VIII de Heilige Geest omschreven als Persoon (= zelfstandig handelend menselijk wezen). Hieruit volgt dat de Christelijke Leer de Heilige Geest in de objectieve werkelijkheid stelt en het naïef realisme van de gemeenteleden bevestigt.

Hoewel de Heilige Geest zich aan de ene kant onttrekt aan elke natuurkundige meting is Hij aan de andere kant in Handelingen 2: 2 daadwerkelijk in de objectieve werkelijkheid aanwezig als producent van het geluid van een stormwind. Dat strookt echter niet met de opvatting dat geluidsgolven alleen door een materieel object zoals een muziekinstrument in beweging kunnen worden gebracht want we kunnen de Heilige Geest toch niet omschrijven als een materieel object.

Misschien komt er ooit nog een fundamentele uitbreiding van de ontologie van de natuurwetenschappen die een verklaring zou kunnen geven voor het verschijnsel Heilige Geest als Persoon.

Piet Soeteman.

LEESWIJZER

bij Tim Keller, *In alle redelijkheid*

Als je boeken leest waarin wordt uitgelegd waarom je in God moet geloven, krijg je snel het gevoel dat ze allereerst geschreven zijn voor mensen die al geloven. Aan de moeilijkste vragen over God gaan de schrijvers van zulke boeken vaak voorbij.

Timothy Keller is anders. Niet alleen loopt hij niet om de moeilijke vragen heen; hij gaat erop in met de ernst die ze verdienen. En hoewel *In alle redelijkheid* beslist door gelovigen met veel vrucht gelezen kan en moet worden, biedt het zeker ook veel waardevols voor sceptici. Keller heeft voor serieuze twijfelaars, agnosten en atheïsten evenveel respect als voor leden van zijn gemeente in Manhattan. *In alle redelijkheid* is lezenswaardig voor gelovigen die meer redelijke grond voor het christelijk geloof zoeken, en voor ongelovigen die open staan voor redelijke argumenten voor het bestaan van God.

Deze leeswijzer helpt bij de doordinking van vragen – en de daarmee samenhangende manieren waarop het bestaan van God te verdedigen is – die u in het boek tegenkomt. De volgende discussievragen zijn bedoeld voor gebruik in groepen van twee of meer mensen die *In alle redelijkheid* lezen. Door met andere lezers te praten over uw eigen vragen en over wat u vindt van de door Keller aangevoerde argumenten zal uw denken hierover worden gestimuleerd, en het zal u nieuwe inzichten opleveren. De meeste vragen in de leeswijzer vloeien voort uit de inhoud van het boek. Deze handleiding zal daarom vooral van nut zijn voor leesgroepen die regelmatig bijeenkomen tijdens het lezen van dit boek.

DE GESPREKSVRAGEN

1.

Aan het begin stelt Timothy Keller dat niet-gelovigen geen mensen zonder geloof zijn, maar mensen met een geloof dat afwijkt van het orthodoxe christelijke geloof. Als begin van de gesprekken over *In alle redelijkheid* zou het interessant zijn als alle deelnemers in het kort vertellen wat hun diepste overtuigingen zijn ten aanzien van God, spiritualiteit en geloof.

Omdat het begrip geloof nogal ruim en subjectief is denk ik dat Keller beter kan stellen dat de orthodoxe christelijke kerkleer afwijkt van de godsdienstige opvattingen van niet-orthodoxe christenen. Met een neutrale, zakelijke en werkzame stelling elimineer je tevens het ongewenste denkbeeld van ‘relicentrisme’.

2.

In de inleiding onderstreept de auteur het belang van twijfel. Hij zegt dat men twijfels ‘pas na langdurige overweging vaarwel moet zeggen’ (p. 14). Bent u het ermee eens dat een losjes aangehouden twijfel net zo onzinnig is als een losjes aangehouden geloof? Voorts zegt Keller: ‘Iedere twijfel ... gaat terug op een geloofssprong’ (p. 15). Wat vindt u van zijn suggestie dat ook twijfel een soort geloof is? Bespreek een aantal vragen en twijfels waarover u bij het lezen van dit boek dieper zou willen nadenken.

Elk volwaardig denkproces gaat met twijfel gepaard, een denkproces is een oneindig dialectisch proces van these en antithese naar synthese. Zelfreflectie is hierbij onontbeerlijk. Een zinnig denkproces wordt door twijfel gekenmerkt. Een denkproces is onzinnig als het een doelstelling heeft als een rotsvast geloof volgens de regels van het orthodox christelijk geloof. Als de twijfel ophoudt stopt ook het denkproces en gaat over in een toestand van zelfgenoegzaamheid en inertie.

3.

Over het argument dat alle religies hetzelfde zijn en dat er niet maar één waar geloof kan zijn, zegt Keller: ‘Willen we nu echt beweren dat de Branch Davidians of godsdiensten die kinderooffers eisen niet van een lagere orde zijn dan andere geloofsovertuigingen?’ (p. 29). Wat zou uw reactie hierop zijn? Denkt u ook dat de meeste mensen kwalitatief onderscheid maken tussen religies, ook als men formeel staande houdt dat alle religies hetzelfde zijn? Bespreek uw antwoord.

God is de ultieme Goedheid, Waarheid en Schoonheid. God is voor sterfelijke mensen ondoorgrondelijk en ontoegankelijk.

Hoewel elke theologische stroming een visie produceert die vanuit het perspectief van die stroming plausibel is kan geen enkele theologie de ware God verkondigen. Dat komt omdat we God niet kunnen kennen zoals hij is, los van het gezichtspunt van de waarnemer.

Theologieën zijn ingebed in kerkelijke tradities. Er zijn leerstellingen ontworpen. Er zijn kerkelijke culturen ontstaan. En in die kerkelijke culturen hebben zich godsbeelden gevormd. Maar een godsbeeld is een *beeld* van God en is niet God zelf. Het beeld van God dat wij met ons meedragen is subjectief en onvolmaakt en dat moeten wij ons realiseren. Menen wij dat ons godsbeeld de ware God is dan kan dat ernstige consequenties hebben. Wij zouden ons godsbeeld boven het van andersdenkenden kunnen gaan stellen. De geschiedenis leert ons wat voor afschuwelijke gevolgen dat kan hebben!

Je kiest die religie uit die het meest past bij jouw godsbeeld en dat godsbeeld past zich vervolgens weer aan de religie aan.

4.

In hoofdstuk 2 gaat Keller op de bewering in dat een God van liefde geen leed zou kunnen toelaten. Hij zegt: ‘Als er iets gebeurt waarvan je niet snapt, of je niet kunt voorstellen, waarom God het toelaat, wil dit nog niet zeggen dat er geen reden kan zijn’ (p. 44). Kan deze redenering wel door de beugel: dat het ontbreken van een duidelijk antwoord niet uitsluit dat er toch een aannemelijk – maar verborgen – verklaring kan bestaan? Waarom of waarom niet? Vindt u de bewering dat God dingen doet om redenen die het menselijk verstand te boven gaan een uitvlucht? Of is dit een geldige redenering als het gaat over God en de transcendente manieren waarop hij te werk gaat?

Kan God dingen laten gebeuren die onbegrijpelijk zijn? Hierover bestaat allerminst consensus. Hendrik Versnel beschrijft in zijn artikel ‘Geloof het of niet’ (pag. 33) vier godsbeelden die een verschillend antwoord hierop geven.

In de rubriek ‘Lijden een doel?’ van het blad Terdege somt H. van Groningen 8 mogelijke doelen van lijden op.

5.

Bij zijn verdere behandeling van het probleem van het lijden schrijft Keller: ‘...al geeft het christelijk geloof lang niet altijd voor iedere pijnervaring een reden op, het is wel een grote bron van hulp om het leed met hoop en moed en niet met bittere wanhoop tegemoet te treden’ (p. 48). Hebt u de hoop en/of de moed waar Keller van spreekt ooit ervaren? Zo ja, beschrijf uw ervaring voor leesgroepgenoten.

Ik benader deze vraagstelling door de predestinatiedachte zoals in Zondag 10 wordt omschreven te koppelen aan de filosofie van het determinisme. Het geeft geen antwoord op de motivatie van God om onbegrijpelijke dingen te doen maar ondersteunt de wijze om met leed om te gaan.

Zondag 10 wil de lezer duidelijk maken dat wat gebeurt door God is vastgelegd. Alle goede en kwade dingen in het leven zijn onvermijdelijk want God heeft dit zo gewild. Wij hebben soms grote moeite met de tekst van Zondag 10. We beseffen dat we geen keuzevrijheid hebben als onze toekomst vastligt.

Maar hoe zit het met de keuzevrijheid van God? Staat ook voor God de toekomst vast? En als Hij wél keuzevrijheid heeft, waarom heeft Hij dan niet op 11 september 2001 en op 26 december 2004 ingegrepen?

Is hier sprake van willekeur of wil God ons opzettelijk met ellende confronteren?

Zondag 10 kan tot een gevoel van berusting leiden. Men klaagt niet over zijn of haar lot, omdat het toch niet helpt. Het onafwendbare moet aanvaard worden, gelovig of ongelovig. Als Zondag 10 zó onze levenshouding bepaalt, dan is er sprake van consequentiefatalisme. Dan is er iets mis met de denkvolgorde van de staat waarin we verkeren en de boodschap die Zondag 10 ons brengt.

Als we het primaat leggen bij het filosofisch determinisme dan is Zondag 10 geen confrontatie met de werkelijkheid maar een bevestiging er van.

Geeft determinisme dan alleen maar een gevoel van berusting en machteloosheid? Dat kan, maar het voordeel is dat je dat om kan zetten in rust en gelukzaligheid. Geen wraakgevoelens naar mensen die je onrecht aandoen. En wat ook belangrijk is dat je geen schuldgevoelens hoeft te hebben als je zelf een misstap of blunder maakt.

6.

De schrijver zegt, C. S. Lewis parafraserend: ‘moderne bezwaren tegen God gaan terug op een gevoel voor wat eerlijk en rechtvaardig is. Het moest niet mogen, vinden wij, dat mensen lijden, buitengesloten worden, doodgaan van hongersnood of onderdrukking. Maar het evolutiemechanisme, natuurlijke selectie, is een geheel een zaak van dood, vernietiging en geweld van sterk tegen zwak – dat zijn allemaal volmaakt natuurlijke dingen. Op grond waarvan meent een atheïst dan dat de natuur verschrikkelijk slecht, oneerlijk en onrechtvaardig is’ (p. 46). Wat hebt u op deze vraag van Keller te zeggen? Als men het op de wetten van natuurlijke selectie en *survival of the fittest* houdt, botst dit dan met de menselijke waarden die zich verzetten tegen leed, discriminatie en onderdrukking van armen en machtelozen? Waarom wel of waarom niet?

Als Schepper van de natuurwetten lijkt God mij verantwoordelijk voor wat de natuur aan goeds oplevert maar ook wat de natuur aan kwade dingen aanricht.

Berger omschrijft dit als volgt:

“Het probleem met een God die ingrijpt is eigenlijk het probleem van het kwaad. Want als God kan ingrijpen, moet hem verweten worden dat hij meestal niet ingrijpt waar dat hoogst noodzakelijk is, zodat de schuld voor het kwaad bij hem komt te liggen. Hij zou zich ontelbare malen schuldig maken aan een zonde van verzuim. Maar de religieuze mens zegt dat God goed is, en daarom heeft hij zich alle eeuwen afgevraagd 'waarvandaan komt het kwaad? Is er een ander antwoord mogelijk dan: het komt uiteindelijk toch van God? Want als je de schuld aan de natuurwetten wilt geven, moet je daarop toch laten volgen dat de natuurwetten weer van God komen?’”

7.

In hoofdstuk 3 gaat Keller in op het verzet tegen absolute waarheid. Een criticus die de geldigheid van aanspraken op absolute waarheid betwist doet daarmee, beweert Keller, onvermijdelijk zelf zo'n aanspraak. Als voorbeeld dienen democratische waarden. 'De westerse samenleving is gebaseerd op gemeenschappelijke erkenning van rede, rechten en rechtvaardigheid, ook al hebben geen van deze dingen een algemeen aanvaarde definitie' (p. 58). Bent u ook van mening dat de westerse waarden een seculier type absolute waarheid vormen, en dat iemand die zeker weet dat dit de juiste waarden zijn niet verschilt van een christen die de waarheid van de Schriften hooghoudt? Waarom wel of waarom niet?

Kunnen we aanspraak maken op de absolute waarheid?

Procedures in wetenschappelijk onderzoek zijn er speciaal op gericht om foute conclusies te vermijden. De onderzoeker streeft naar betrouwbare en objectieve kennis. Wat hij vindt zou in principe door ieder ander gevonden moeten kunnen worden. De onderzoeksprocedure moet liefst objectief geregeld zijn en dat is het geval als de uitvoering ervan niet door subjectiviteit kán worden gestoord, d.w.z. als er geen 'subject' in de zin van een menselijke beoordelaar meer aan te pas hoeft te komen, bijvoorbeeld als de instructie kan worden uitgevoerd door iemand die geheel onwetend is op het gebied in kwestie.

Vooraf in de sociale wetenschappen is het vaak moeilijk, soms onmogelijk, het objectiviteitsideaal te bereiken. Men stelt dan wel dat op zijn minst geëist moet worden dat onderzoekers tot overeenstemming komen over hun bevindingen. Maar wetenschapsbeoefening kan ook bepaald worden door de waarden en normen van machthebbers buiten de wetenschap. Ik denk hierbij aan politieke, religieuze en historische uitspraken zoals bijvoorbeeld over de inval in Irak.

Wat we de werkelijkheid noemen, de wereld van de ervaring, kan op talloze wijzen onderverdeeld worden. Het is onmogelijk de juiste indeling aan te wijzen, want die bestaat niet. De ene indeling is nuttiger, handiger dan de andere; van een ware indeling kan geen sprake zijn. Absolute waarheid is een idee die alleen door het denken te bereiken is zoals een volmaakte cirkel die wel gedacht kan worden maar nooit getekend kan worden (Plato).

8.

In hoofdstuk 4 spreekt Keller over christelijke hypocrisie en het daaruit voortvloeiend probleem voor mensen buiten de kerk. De auteur geeft toe dat mensen die zichzelf niet als christen beschouwen vaak ethisch en moreel hoger staan dan kerkgangers. Hij noemt een interessante mogelijke verklaring: misschien hebben kerken een groter percentage geknakte mensen dan je bij andere organisaties tegenkomt, want mensen in nood zijn zich beter van hun situatie bewust en zijn op zoek naar hulp (zie pp. 90). Komt deze verklaring volgens u te dicht in de buurt van 'beoordeel het christendom niet naar zijn zwakste vertegenwoordigers'? Bent u het eens met de kritiek: als het christelijk geloof werkelijk levens verandert, dan moet het gedrag van christenen ook beter zijn dan gemiddeld menselijk gedrag? Bespreek de antwoorden.

Hoe kunnen we vaststellen of de bewering 'mensen die zichzelf niet als christen beschouwen staan vaak ethisch en moreel hoger dan kerkgangers' waar of onwaar is? Hoe onderzoeken we de propositie dat niet-christenen ethisch en moreel hoger staan dan kerkgangers? Kan de hypothese door feiten in de werkelijkheid ondersteund worden, is de hypothese toetsbaar? Omdat bij deze propositie tussen het idee en de feiten geen

overbrugging mogelijk is (want hoe meet je ethiek?) is het niet mogelijk de waarheid ervan vast te stellen.

In de tweede plaats kan er sprake zijn van foute generalisatie. Op grond van hoeveel waarnemingen wordt de uitspraak geformuleerd?

In de derde plaats zijn de begrippen kerkganger en niet-christen te vaag gedefinieerd. Een verklaring zou kunnen zijn dat kerkgangers die opgegroeid zijn met de Catechismus (dat is dus een behoudende subgroep onder de kerkgangers) gebukt gaan onder het besef dat ‘wij alzo verdorven zijn, dat wij ganselijk onbekwaam zijn tot enig goed en geneigd tot alle kwaad’. (Zondag 3, vraag 8) en dat zij daarom vinden dat zij slechter zijn dan mensen die God niet kennen. In dat geval zou er geen sprake zijn van een objectieve werkelijkheid maar van een intersubjectieve werkelijkheid bij de betreffende kerkgangers.

9.

Hoe zit het met het beeld dat de Bijbel schetst van een God van liefde die toch ook zijn vijanden veroordeelt? In hoofdstuk 5 verdedigt Keller het geloof in een God van liefde die ook een God van toorn en oordeel is. Als God zijn schepping liefheeft, is het begrijpelijk dat hij alles tegenwerkt wat schade doet aan zijn schepping (zie p. 90). Denkt u ook dat God groot genoeg is om zowel genade en liefde als oordeel en toorn te omvatten? Bespreek de antwoorden.

God heeft mensen zoals Mozes en Paulus geïnspireerd om zich door Zijn Woord aan de mensheid bekend te maken. Omdat Mozes en Paulus net als andere stervelingen onvolmaakt zijn kunnen zij het Woord van God slechts gebrekkig weergegeven. Dat kan een verklaring zijn voor Bijbelse inconsequenties. Door die ongerijmdheden ontstaat er een variatie aan tekstuitleggingen die op hun beurt de grondslag vormt voor een diversiteit aan theologieën.

10.

Over de vraag hoe een God van liefde mensen naar de hel zou kunnen laten gaan zegt Keller dat God de mensen hierin de vrije keus geeft. ‘De hel is, kort gezegd, gewoon iemands vrij gekozen identiteit los van God op een traject richting de oneindigheid’ (p. 94). Met andere woorden: wie in de hel belandt, kiest voor deze bestemming door God af te wijzen. Hoe staat u tegenover zo’n bewering?

“Door God af te wijzen beland je in de hel” is een uitspraak die niet volledig gesteund wordt door de bijbel en de kerkleer. In de Dordtse Leerregels, hoofdstuk 1, artikel 3 staat: “En opdat de mensen tot het geloof worden gebracht, zendt God goedertierenlijk verkondigers van deze zeer blijde boodschap, tot wien Hij wil”. In Romeinen 8: 30 wordt dit bevestigd: “En die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt”. Volgens artikel 16 van de Belijdenis des Geloofs laat God de anderen in hun val en verderf. In 2 Thessalonicensen 1: 8 staat: “Met vlammend vuur wraak doende over dengenen, die God niet kennen”. Blijkbaar heeft de mens geen vrije keuze om voor de hemel of de hel te kiezen, dat bepaalt God voor hem. In artikel 13 van de Belijdenis staat: “dat in deze wereld niets geschiedt zonder zijn ordinantie”.

11.

In hoofdstuk 6 bespreekt hij de gedachte dat de wetenschap zou hebben bewezen dat dingen

zoals een schepper, een leven na de dood en bovennatuurlijk ingrijpen in de kosmos niet bestaan. Hij brengt hiertegen in: ‘Als van evolutie een alomvattende theorie wordt gemaakt die absoluut alles wat wij geloven en voelen en doen verklaart als product van natuurlijke selectie, dan zitten we niet meer op het terrein van de wetenschap maar op dat van de filosofie’ (p. 103). Met andere woorden, de overtuiging dat evolutie afrekenet met God en met zijn ingrijpen in de kosmos betekent een afscheid van de wetenschap, om in plaats daarvan het ene geloof (in God) voor het andere (in evolutie) te verruilen. Hoe staat u tegenover deze gedachtegang?

Voor alle duidelijkheid: de wetenschappen hebben niet bewezen dat God wel of niet bestaat. Over God en alles wat daarmee samenhangt zijn namelijk geen wetenschappelijke vragen te stellen omdat de antwoorden, de hypothesen, niet ondersteund kunnen worden door feiten in de werkelijkheid. M.a.w. hypothesen over God hebben geen toetsingsimplicaties en zijn daarom voor de wetenschap niet interessant.

Het doel van de filosofie is om verhandelingen, bijvoorbeeld over het bestaan van God, kritisch te bespreken waarbij gekeken wordt naar de fundamenteën waarop overtuigingen berusten. Het gaat in de filosofie niet om subjectiviteit zoals het geloven in verschijnselen of beweringen maar om de objectieve werkelijkheid.

12.

De Bijbel zou geweld goedkeuren, een puriteinse seksuele moraal opleggen, en antiwetenschappelijk gezind zijn. Waarom zou iemand dan in de 21e eeuw de Bijbel nog serieus nemen? In hoofdstuk 7 geeft Keller hier antwoord op. ‘Als je het christelijk geloof buiten de deur houdt omdat een deel van de Bijbelse leer je tegen de borst stuit, dan ga je ervan uit dat als er een God is, hij de dingen nooit zou zien op een manier die jou dwars zit. Is dat wel een aannemelijk idee?’ (p. 126). Bent u het ermee eens dat God – die immers niet maar een mens is – wellicht posities inneemt en regels oplegt die haaks staan op hoe wij vinden dat men te werk moet gaan? Waarom of waarom niet?

De onveranderlijke God zal tegenwoordig net als ten tijde van het O.T. zijn goedkeuring geven aan etnische zuiveringen en vrouwenhandel. Omdat die stelling onverdraagzaam is moeten we de conclusie trekken dat Bijbelteksten over gebeurtenissen die in onze huidige cultuur als abject worden beschouwd niet door God zijn geïnspireerd maar autonome producten zijn van de auteurs.

13.

Dan begint Keller met een onderzoek naar de primaire grondslagen voor geloof in God. In hoofdstuk 8 noemt hij het argument van Augustinus dat menselijke verlangens – speciaal verlangens die niet volkomen vervulbaar zijn – een aanwijzing zijn voor de realiteit van God. Zo zegt hij: ‘...ook al bewijst honger niet dat de maaltijd waar men op een gegeven moment naar uit ziet (zoals boerenkool met worst) er dan ook aankomt, betekent onze trek in voedsel niettemin niet dat er voedsel bestaat? Is het niet waar dat aangeboren verlangens een parallel vinden in echte zaken die bevrediging kunnen geven, zoals seksuele verlangens corresponderen met geslachtsverkeer ... en verlangens naar menselijke omgang corresponderen met vriendschap’ (p. 148). En dan betoogt hij dat het menselijk verlangen naar betekenis, liefde en schoonheid een sterke aanwijzing is dat God bestaat. Denkt u ook dat universele menselijke verlangens naar God verwijzen? Of zijn ze ook anders te verklaren? Bespreek de antwoorden.

Augustinus heeft het argument dat menselijke verlangens die niet volkomen vervulbaar zijn een aanwijzing zijn voor de realiteit van God gebaseerd op de ideeënleer van Plato. Plato gaat ervan uit dat alles wat de mens zintuiglijk waarneemt onvolmaakt is. Alle dingen op deze wereld vormen slechts een onvolmaakte afspiegeling van Dingen die bestaan in een Wereld waarin alles volmaakt is. We zijn ons daar bewust van maar kunnen er geen vrede mee hebben. De mens kent het verlangen om het ware werkelijke Zijn te aanschouwen en dat kan volgens Plato uiteindelijk met ‘de ogen van de geest’. Anselmus van Canterbury en René Descartes hebben vergelijkbare verklaringen over het bestaan van God opgesteld die bekend zijn geworden als het ontologisch Godsbewijs. De redenering van Descartes is als volgt: “Ik heb geen volledige kennis dus ik ben niet volmaakt maar ik ken wel het begrip van volmaaktheid. Dat begrip van volmaaktheid kan ik alleen maar gekregen hebben van iets dat volmaakt is en omdat alleen God volmaakt is heb ik dat begrip dus van Hem gekregen en daarom bestaat God”. Deze redenering is echter ongeldig omdat er een onrechtmatige verschuiving plaatsvindt van het gebied van het denken naar het gebied van de feitelijke werkelijkheid. En beweringen over feiten in de werkelijkheid moeten altijd op waarneming gebaseerd zijn.

14.

In hoofdstuk 9 stelt de auteur dat de grote uitdaging niet is te bewijzen dat God bestaat, maar te zien dat mensen allang vermoeden dat God bestaat. Hij wijst op het menselijk besef dat bepaalde dingen goed en andere fout zijn. Kinderen behoeden voor ongelukken is bijvoorbeeld goed; etnische zuivering is fout. Met het oog op deze gedeelde inzichten schrijft Keller: ‘Dit betekent dat je gelooft in morele maatstaven waar mensen zich aan moeten houden ongeacht hun individuele overtuiging’ (p. 158-159). En verder: ‘We kunnen niet weten dat de natuur op een of andere manier gebroken is tenzij er een soort *bovennatuurlijke* maatstaf is waarmee we goed en kwaad kunnen onderscheiden’ (pp. 168). Denkt u ook dat een gedeeld besef van goed en kwaad een aanwijzing is voor het bestaan van God? Bespreek de antwoorden.

Een mens wordt geboren in een wereld die al bestaat en hij komt terecht in een bepaalde maatschappij met een bepaalde cultuur. Opvattingen over goed en kwaad, juist en onjuist, mooi en lelijk, enzovoort, zijn allang uitgekristalliseerd en zijn als de mens ter wereld komt voor hem iets van buitenaf. De waarden en normen die aanvankelijk geheel buiten de mens bestaan worden langzamerhand door hem geabsorbeerd en worden o.a. door de opvoeding een deel van de persoon zelf. Op den duur voelt de mens deze waarden en normen meestal niet meer als uitwendig. Omdat waarden, normen en instituties vaak lang geleden zijn ontstaan tasten wij over de oorzaken van hun ontstaan vaak in het duister. Duidelijk is evenwel dat zodra mensen duurzaam samenleven en – werken er cultuur ontstaat: waarden, normen, instituties en doeleinden die door meerderen worden gedeeld en soms aan anderen worden opgelegd. Dikwijls speelt bij het ontstaan van cultuur het toeval een grote rol maar waarschijnlijk nog vaker oefenen de materiële omstandigheden invloed uit op het tot stand komen van waarden etc. Door de uitoefening van sociale controle en macht wordt voorkomen dat eenmaal ontstane waarden en normen binnen een samenleving worden vervangen door andere waarden en normen en waardoor de voorspelbaarheid en de stabiliteit van het samenleven in gevaar zouden komen.

15.

In hoofdstuk 10 wordt het thema van de zonde en haar gevolgen uitgespit. Keller begint met

de stelling dat we al weten dat zonde bestaat: ‘We kunnen moeilijk aan de conclusie ontkomen dat er iets fundamenteel mis is met de wereld’(p. 171). Vindt u het ook zinvol om het gebroekene in de wereld te benoemen als zonde? Waarom of waarom niet? En gegeven al die gebroken dingen in de wereld, welke vragen over God roept dit bij u op?

Het begrip zonde is een bijbels begrip en kan dientengevolge alleen vanuit de bijbel benaderd worden. Zie ook antwoord 6.

16.

In hoofdstuk 11 maakt de auteur een tegenstelling tussen religie en het christelijk evangelie. Hij geeft aan dat religie een verzameling regels en maatstaven is die bepalen wat een mens moet doen om Gods goedkeuring te krijgen en in de hemel te komen. Het evangelie daarentegen, zegt hij, maakt duidelijk dat geen mens kan voldoen aan Gods maatstaf: volmaaktheid. Dit verklaart waarom God zijn Zoon, Jezus, naar de aarde liet gaan om voor de zonden van het mensdom te sterven. De volmaakte God, in menselijk vlees, werd geofferd voor een onvolmaakt mensdom. Keller schrijft: ‘Het christelijk evangelie is dat er zoveel mis met mij is dat Jezus voor mij heeft moeten sterven, en toch ben ik zo geliefd en waardevol dat Jezus met vreugde voor mij stierf’ (p. 191). Wat vindt u van de tegenstelling die Keller hier maakt tussen religie en de boodschap van het evangelie? Hoe reageert u op deze samenvatting van de betekenis van het evangelie?

Religie en het christelijk evangelie zijn geen tegengestelde begrippen zoals de auteur beweert. Sommige onderzoekers zien de mens principieel als een religieus wezen. In de religie zoekt de mens antwoord op vragen rond bestemming, dood, leven, zin van het lijden, doel van de geschiedenis, etc. De religie biedt in deze optiek houvast en troost in een chaotische wereld. Het geeft ook antwoorden, hoewel geen sluitende, op de waarom van het leven. Anderen, onder andere Karl Marx, verwerpen met kracht de gedachte dat de mens een religieus wezen is. Dit verschil in mening kan gemakkelijk verklaard worden door de mens te zien als een wezen dat naar zekerheid streeft, zo is religie één manier die tracht deze zekerheid te bekomen en het christelijk evangelie geeft die zekerheid.

17.

In hoofdstuk 12 gaat de auteur in op de kritiek dat “de christelijke God lijkt op de wraakzuchtige goden uit primitievere tijden, die tevreden moesten worden gesteld met mensenoffers”. Kan God nou niet gewoon iedereen accepteren, of ten minste iedereen die spijt heeft van wat hij heeft misdaan?’ (p. 197). Als antwoord op deze vraag maakt Keller een vergelijking tussen God en een mens die door een ander mens kwaad is aangedaan. De benadeelde partij kan vergelding eisen waarbij de dader zal boeten, of kan in plaats daarvan kiezen voor de moeilijke weg van vergeving. Schenk je vergeving, dan besluit je de dader niet te laten boeten voor wat hij of zij gedaan heeft. In plaats daarvan boet de benadeelde. Door de dader te vergeven, zegt Keller, ‘absorbeer je de schuld, je neemt de kosten geheel voor eigen rekening, in plaats van de ander te laten betalen. Dat doet verschrikkelijk zeer. Veel mensen zouden zeggen dat het iets heeft van doodgaan’ (p. 199). Zo onderging God de pijn van de dood van zijn Zoon om de zonden van de mensheid te vergeven. En omdat hij dat deed, zijn de daders (het mensdom) bevrijd van de schuld van hun wangedrag. Wat vindt u ervan dat Keller de pijn van menselijke vergeving vergelijkt met de daad van God waarbij hij zijn Zoon offert om het mensdom te verlossen?

De dood van een kind doet verschrikkelijk pijn mede vanwege de knellende onzekerheid inzake de eeuwige toekomst van het kind. Zal je hem of haar ooit weer in je armen kunnen nemen? Die onzekerheid kent God niet. Hij weet van de goede afloop als zijn zoon aan het kruis sterft.

Vanuit de optiek dat God zichzelf doodt om het mensdom te verlossen zou je het volgende kunnen zeggen. Er zijn mensen geweest die zich opofferden om anderen te redden, zoals die jonge soldaat die zich op een handgranaat wierp om de levens van zijn kameraden te redden. In hoeverre wordt de opoffering van eigenbelang gedaan uit eigenbelang? Misschien wel uit zelfverheerlijking.

18.

Bijna aan het einde van het boek concludeert de auteur: ‘Het christelijk geloof biedt volgens mij de beste verklaring en de duidelijkste samenhang voor onze individuele levensverhalen en bij wat we zien in de wereldgeschiedenis’ (p. 222). Hij geeft dus geen waterdicht bewijs voor het bestaan van God, maar stelt de christelijke boodschap voor als meest aannemelijke verklaring voor de toestand van mensen en voor wat we in de wereld om ons heen zien. Heeft Keller dit volgens u overtuigend aangetoond? Waarom of waarom niet?

Keller is in staat de lezer te doen geloven in het bestaan van God zonder dat er sprake is van bewijsvoering.

19.

Bespreek als laatste punt of en hoe u van gedachten bent veranderd door het lezen van *In alle redelijkheid*. Als u sceptisch over God was toen u het begon te lezen, bent u dan nu minder sceptisch? Als u begonnen bent als gelovige, bent u dan zekerder geworden van wat u gelooft?

Denk bij het bespreken van de antwoorden na over andere gebieden die u samen met leden van de leesgroep zou willen verkennen.

Mijn uitgangspunt is om de gespreksvragen analytisch en objectief te benaderen. Op die benadering berust mijn commentaar.

Piet Soeteman, oktober 2010.